

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

Αυταπάρνηση και αυτοθυσία: Η Νοσηλευτική στο έπος του ‘40

Νικόλαος Β. Φώτος
Νοσηλευτής, MSc, PhD
Αναπληρωτής Καθηγητής Παθολογικής Νοσηλευτικής
Τμήμα Νοσηλευτικής, Σχολή Επιστημών Υγείας, ΕΚΠΑ

Ιστορία της Νοσηλευτικής

- **1875**: με πρωτοβουλία της Βασίλισσας Όλγας ιδρύεται η πρώτη Νοσηλευτική Σχολή στην Ελλάδα, το «**Νοσοκομικόν Παιδευτήριον**». Ήταν η 3η Νοσηλευτική Σχολή που ιδρύθηκε παγκοσμίως.
- **1884**: Ιδρύεται το Θεραπευτήριο «Ο Ευαγγελισμός», το οποίο συνδέεται άρρηκτα με τη Σχολή.
- Οι Βαλκανικοί πόλεμοι (**1912-1913**), ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και η Μικρασιατική εκστρατεία ανέδειξαν την τεράστια έλλειψη και την ανάγκη για εξειδικευμένο και καταρτισμένο νοσηλευτικό προσωπικό. Ο **Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός** (Ε.Ε.Σ.) ανέλαβε πρωταγωνιστικό ρόλο, εκπαιδεύοντας εθελόντριες αδελφές νοσοκόμες για το μέτωπο.

Ιστορία της Νοσηλευτικής

- **1924**: Ιδρύεται η **Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων και Επισκεπτριών** του ΕΕΣ (τριετούς φοίτησης).
- **1931**: Η Σχολή του Ευαγγελισμού αναδιοργανώνεται σε «**Ανωτέρα Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων**» (ΑΣΑΝ), με τριετές εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών, που ακολουθούσε διεθνή πρότυπα.
- Το κράτος αναγνωρίζει τη Νοσηλευτική ως αυτόνομο επάγγελμα και παράλληλα λειτούργημα, απομακρύνοντας σταδιακά τις «πρακτικές νοσοκόμες» από τα νοσοκομεία, αντικαθιστώντας τες με διπλωματούχες.

Υγειονομική Υπηρεσία Στρατού

1935-1939

- **4** Γενικά Παθολογικά Νοσοκομεία (Αθηνών, Λάρισας, Θεσσαλονίκης, Δράμας)
- **2** Χειρουργικά Νοσοκομεία (Αθηνών, Θεσσαλονίκης)
- **24** Μεραρχιακά Νοσοκομεία
- **4** μοίρες νοσοκόμων

Υγειονομική Υπηρεσία Στρατού

1939-1940

- Υγειονομική Υπηρεσία Γενικού Στρατηγείου
- Υγειονομική Υπηρεσία μετόπισθεν
- Υγειονομική υπηρεσία των πρόσω

Υγειονομική Υπηρεσία Στρατού

1939-1940

Υγειονομική υπηρεσία των πρόσω

- **Σταθμοί επιδέσεως Τάγματος**
- **Σταθμοί επιδέσεως Συντάγματος**
- **Μεραρχιακοί υγειονομικοί σχηματισμοί** (2 ορεινά χ/α, 1 νοσηλευτικό τμήμα, 1 μοίρα τραυματιοφορέων)
- **Υγειονομικοί σχηματισμοί Σωμάτων Στρατού** (υγειονομικά οχήματα, χειρουργεία, νοσηλευτικά τμήματα, μοίρα τραυματιοφορέων)

Υγειονομική Υπηρεσία Στρατού

Έναρξη του πολέμου

Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (Ε.Ε.Σ.) συνεισέφερε ουσιαστικά στο έργο της Υγειονομικής Υπηρεσίας Στρατού:

- Οργάνωση της Υπηρεσίας
- Δημιουργία και στελέχωση στρατιωτικών νοσοκομείων
- Περίθαλψη τραυματιών
- Εξασφάλιση φαρμακευτικού και υγειονομικού υλικού

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- Με την έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου, ο Ε.Ε.Σ. συγκροτεί ταχύτητα και αποστέλλει στην πρώτη γραμμή **2** πλήρως εξοπλισμένα και πλαισιωμένα από έμπειρο νοσηλευτικό προσωπικό **Κινητά Χειρουργεία Μετώπου**.

Ειδικότερα:

❖**Α' κινητό χειρουργείο** δυναμικότητας **50** κλινών (αργότερα **110** κλίνες) στο Καστράκι Καλαμπάκας, με διευθυντή των έφεδρο ιατρό Σπυρίδωνα Ζουμπούλη, **6** συνεργάτες ιατρούς, **5** αδελφές νοσοκόμες και **50** άνδρες λοιπό προσωπικό.

Προσωπικό τοῦ Α΄ Κινητοῦ Χειρουργείου τοῦ Ε.Ε.Σ. στό Καστράκι Καλαμπάκας, τόν Δεκέμβριο τοῦ 1940.

Πηγή:https://youtu.be/AhV6n2MdwPc?si=JvC1XgVYtzQIR633

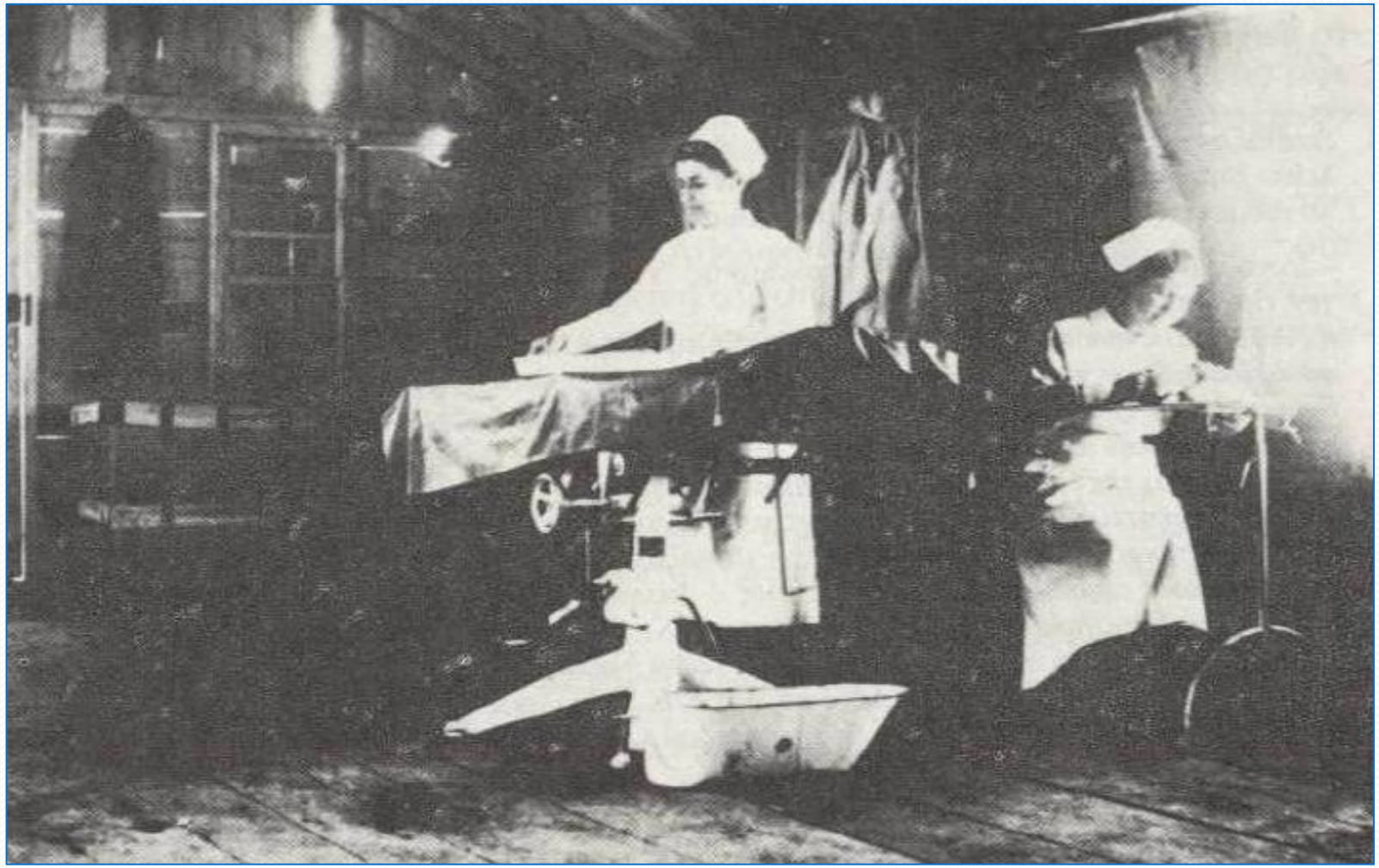
Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- **Το Α’ κινητό χειρουργείο** μεταφέρεται από την Καλαμπάκα στο Αγρίνιο και ακολούθως στην Άρτα (σε κτίριο Δημοτικού Σχολείου της πόλης) και νοσηλεύει εντατικά επί 2 μήνες **1.700** τραυματίες και παγόπληκτους.

  Στο τέλος του Φεβρουαρίου 1941 το χειρουργείο μεταφέρεται στην Αμφιλοχία, με αύξηση των κλινών σε **420**, με αντίστοιχη αύξηση του προσωπικού και αναλαμβάνει κατά τη διάρκεια βομβαρδισμών, τη διακομιδή με **4** πλωτά νοσοκομεία (σε διάστημα **2** μηνών), τη διακομιδή **8.000** τραυματιών σε βαριά κατάσταση.

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- **Το Β’ κινητό χειρουργείο**, δυνάμεως **50** κλινών εγκαθίσταται αρχικά στην Κοζάνη και ακολούθως στην Καστοριά, με αύξηση των κλινών σε **220**. Κατά την παραμονή του χειρουργείου στην Καστοριά νοσηλεύει **580** τραυματίες. Στις 12 Ιανουαρίου **1941** μεταφέρεται στην Κορυτσά με **135** κλίνες και νοσηλεύει **1.950** τραυματίες και παγόπληκτους, έως την επιστροφή του στην Κοζάνη.

Αδελφές νοσοκόμες σε κινητό χειρουργείο.
(Πανταζίδης, 1987)

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- Ιδρύει και λειτουργεί στην **Άρτα** μόνιμο νοσοκομείο διακομιδής τραυματιών του μετώπου, δυναμικότητας **150** κλινών, στελεχωμένο με το αναγκαίο νοσηλευτικό και βοηθητικό προσωπικό. Διαθέτει πλήρες χειρουργείο, βιολογικό και ακτινολογικό εργαστήριο, καθώς και φαρμακείο.

  Στους βομβαρδισμούς του Απριλίου **1941**, το προσωπικό του νοσοκομείου παρέμεινε στις θέσεις του και με αυτοθυσία και αυταπάρνηση συνέχισαν το ιερό καθήκον τους, με αποτέλεσμα να βρουν τραγικό θάνατο οι νοσοκόμοι Παναγιώτης Κανέλλος και Βασίλειος Μπιλιλής και να τραυματιστεί η αδελφή Έλλη Αναστασιάδου

Τό Νοσοκομεῖο Ε.Ε.Σ. διακομιδῆς τραυματιῶν καί ἀσθενῶν τοῦ μετώπου, στήν Ἄρτ
κατά τόν πόλεμο 1940-41.

Πηγή:https://youtu.be/AhV6n2MdwPc?si=JvC1XgVYtzQIR633

Μαρτυρία ιατρού του νοσοκομείου: *«…Τις παραμονές των Χριστουγέννων του 1940 μας ήρθαν οι πρώτοι παγόπληκτοι. Με έκπληξη είδαμε αλλοιώσεις του δέρματος και των δακτύλων των ποδιών με τοπικό πρήξιμο και ερυθρότητα γύρω. Πρώτη φορά βλέπαμε τέτοιο νόσημα και στην αρχή δεν ξέραμε τις συνέπειες, γιατί οι πρώτοι ασθενείς είχαν ελαφρές και περιορισμένες αλλοιώσεις. Ήταν φανερό ότι επρόκειτο για κρυοπαγήματα, τα οποία κανείς από τους Έλληνες χειρουργούς και ιατρούς γενικά, δεν τα εγνώριζε…».*

Μαρτυρία της τότε Προϊσταμένης εθελόντριας Αδελφής **Μαρίας Παπάγου**: *«… Όταν μας επιτέθηκαν οι Ιταλοί, η αγανάκτησις, η υπερηφάνεια και το πνεύμα αυτοθυσίας πλημμύρισε τις καρδιές όλων των Ελλήνων. Η σκέψις κάθε Ελληνίδας ήταν να προσφέρει τις υπηρεσίες της στο μαχόμενο Έθνος. Για εμένα δεν υπήρχε θέμα. Ήμουν παλιά νοσοκόμα με δίπλωμα εθελόντριας του Ε.Ε.Σ. Αλλά το 1940-1941 ήταν κάτι διαφορετικό. Ήταν ενθουσιασμός, αυτοθυσία, αποφασιστηκότης που έλαμπε στα μάτια των Ελλήνων …».*

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- Εγκαθιστά και λειτουργεί στο **Αγρίνιο** νοσοκομείο Εκστρατείας, δυνάμεως **400** κλινών, με **2** πλήρως εξοπλισμένες χειρουργικές αίθουσες, μικροβιολογικό και ακτινολογικό εργαστήριο και δυνατότητες διενέργειας επιστημονικής έρευνας για την αντιμετώπιση κρυοπαγημάτων.
  Το νοσοκομείο, από 26-12-1940 έως 8-5-1941, νοσηλεύει **2.619** τραυματίες, ανάμεσά τους και πολίτες (θύματα εχθρικών βομβαρδισμών).

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- Εγκαθιστά στο **Κοργιαλένειο - Μπενάκειο νοσοκομείο** της Αθήνας Τμήματα εντατικής («δραστικής») θεραπείας βαριά τραυματισμένων αξιωματικών και οπλιτών, που διακομίζονται και από άλλα νοσοκομεία. Αξίζει να αναφερθούν:
  - Πρότυπη «γναθοπροσωπική Μονάδα τραυματιών πολέμου»
  - Οφθαλμολογικό Τμήμα αντιμετώπισης τραύματος οφθαλμών
  - Πρότυπο Νευρολογικό Τμήμα

  Μέχρι τις 31/ 3/ 1941 νοσηλεύτηκαν >**3.500** τραυματίες

Νοσηλεία τραυματιών του Αλβανικού μετώπου στο Κοργιαλένειο - Μπενάκειο

Πηγή:https://youtu.be/AhV6n2MdwPc?si=JvC1XgVYtzQIR633

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- Στελεχώνει με έμπειρο νοσηλευτικό προσωπικό τους **Υγειονομικούς Συρμούς**. Κάθε Υγειονομικός συρμός αποτελείτο από **20** ή περισσότερα φορτηγά βαγόνια, στα οποία υπήρχαν **190** κλίνες για τραυματίες. Κάθε βαγόνι δεν επικοινωνούσε με τα υπόλοιπα και διέθετε μόνο μία πόρτα και κανένα παράθυρο. Ο συρμός ταξίδευε μόνο νύχτα και η ατμόσφαιρα από τις πληγές και τα γαγγραινώδη τραύματα ήταν αποπνικτική.

Προσωπική μαρτυρία της εποχής: *«...Όταν ξεκίνησε ο Αλβανικός πόλεμος, το Ελληνικό Υγειονομικό Σώμα αποφάσισε να οργανώσει Υγειονομικούς συρμούς … Τα βαγόνια δεν επικοινωνούσαν μεταξύ τους! Χρειαζότανε λοιπόν 31 αδελφές νοσοκόμες για 31 βαγόνια. Εάν παρουσιαζότανε η ανάγκη παρουσίας γιατρού σε κάποιο βαγόνι, έπρεπε να σταματάει ο συρμός μες στο σκοτάδι και με τη βροχή ή το χιόνι να ψάχνει ο γιατρός το βαγόνι παραπατώντας πάνω στα χαλίκια. Καμιά φορά ώσπου να φθάσει ο γιατρός, ο τραυματίας είχε πεθάνει …».*

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- Ενισχύει τους Υγειονομικούς Σταθμούς στη ζώνη των «πρόσω» και συμπληρώνει τις ελλείψεις των στρατιωτικών νοσοκομείων σε νοσηλευτικό προσωπικό.
  Χιλιάδες **διπλωματούχες** και **εθελόντριες αδελφές νοσοκόμες**, κατάλληλα εκπαιδευμένες και καταρτισμένες, με υψηλό αίσθημα ευθύνης και αγάπη για την πατρίδα, στελεχώνουν νοσοκομεία στο μέτωπο, αλλά και στα μετόπισθεν.
  Ανάμεσά τους ξεχωρίζει η μεγάλη αδελφή του Ε.Ε.Σ., **Αθηνά Μεσολωρά**.

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

- Η **Αθηνά Μεσολωρά** αποτελούσε ήδη σπουδαία φυσιογνωμία της Ελληνικής Νοσηλευτικής πολλά χρόνια πριν το έπος του 1940. Η δράση της στα χρόνια του πολέμου αποτέλεσε φωτεινό παράδειγμα για χιλιάδες αδελφές νοσοκόμες. Καθοδηγούσε και επέβλεπε το νοσηλευτικό έργο και εκπαίδευσε κατάλληλα νέες αδελφές νοσοκόμες, οι οποίες στελέχωσαν πολιτικά και στρατιωτικά νοσοκομεία κατά τη διάρκεια του πολέμου.
  Η Μεσολωρά αποτέλεσε μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής Εθνικής Άμυνας.
  Στενές συνεργάτιδές της υπήρξαν η **Δέσποινα Χουρσόγλου** και η **Μαρία Ελευθερίου - Καραϊωσηφίδου**.

Τσολιάς συζητά με την Αθηνά Μεσολωρά. (Νικόλτσιος-Τρομπούκης, 2000)

Αδελφές νοσοκόμες, υπό την καθοδήγηση της Αθηνάς Μεσολωρά προωθούνται στο μέτωπο μαζί με Έλληνες φαντάρους. (Πανταζίδης, 1987)

Προσφορά της Νοσηλευτικής

- Με την κήρυξη του πολέμου επιστρατεύτηκαν **2.836** διπλωματούχες, εθελόντριες και βοηθοί αδελφές νοσοκόμες του Ε.Ε.Σ., καθώς και άλλες **48** διπλωματούχες αδελφές, που ανήκαν σε άλλες Σχολές.

  Με αυταπάρνηση και αγάπη για τον συνάνθρωπο προσέφεραν τις υπηρεσίες τους σε **58** στρατιωτικά νοσοκομεία, **9** υγειονομικούς συρμούς, πολλούς υγειονομικούς σχηματισμούς και σε ορεινά χειρουργεία του μετώπου.

ΑΔΕΛΦΕΣ ΝΟΣΟΚΟΜΕΣ Ε.Ε.Σ.	ΑΡΙΘΜΟΣ
Διπλωματούχες Προϊστάμενες και αδελφές σε νοσοκομεία των «πρόσω»	70
Διπλωματούχες Προϊστάμενες και αδελφές σε νοσοκομεία των μετόπισθεν	33
Μαθήτριες και τελειόφοιτες αδελφές νοσοκόμες	109
Επισκέπτριες αδελφές νοσοκόμες	3
Εθελόντριες Προϊστάμενες και αδελφές νοσοκόμες	65
Εθελόντριες Βοηθοί νοσοκόμες	1.630
Εθελόντριες Βοηθοί νοσοκόμες Μακεδονίας και Θράκης	500
Εθελόντριες Βοηθοί νοσοκόμες λοιπών επαρχιακών περιοχών	400
Πτυχιούχες Σχολής μονοετούς φοιτήσεως	26
ΣΥΝΟΛΟ	**2.836**

ΑΔΕΛΦΕΣ ΝΟΣΟΚΟΜΕΣ ΑΛΛΩΝ ΝΟΣΗΛ. ΣΧΟΛΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ
Κρατικής Σχολής Επισκεπτριών	26
Διπλωματούχες αδελφές νοσοκόμες Σχολής Θεραπευτηρίου «Ευαγγελισμός»	6
Τελειόφοιτες Σχολής Θεραπευτηρίου «Ευαγγελισμός»	8
Πτυχιούχες Μαιευτηρίου «Μαρίκα Ηλιάδη»	8
ΣΥΝΟΛΟ	**48**

Αδελφές νοσοκόμες στο Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη το 1940.
(Νικόλσιος - Τρομπούκης, 2000)

Οἱ Ἐθελοντές Σαμαρεῖτες-Τραυματιοφορεῖς τοῦ Ε.Ε.Σ. προσέφεραν, μέ θαυμαστό ζῆλο κι ἐρυθροσταυρική ἐγρήγορση, σημαντικώτατη συνδρομή στό νοσηλευτικό καί ἀνθρωπιστικό ἔργο τοῦ Ε.Ε.Σ. κατά τόν πόλεμο τοῦ 1940-41.

Πηγή:https://youtu.be/AhV6n2MdwPc?si=JvC1XgVYtzQIR633

Ὁμάδα ἐπιδέξιων κι ἀκούραστων ἐθελοντριῶν ὁδηγῶν ἀσθενοφόρων αὐτοκινήτων τοῦ Ε.Ε.Σ., κατά τόν πόλεμο 1940-41.

Πηγή:https://youtu.be/AhV6n2MdwPc?si=JvC1XgVYtzQIR633

Διπλωματούχες και εθελόντριες αδελφές νοσοκόμες του Ε.Ε.Σ στην Κορυτσά το 1941.
(Πανταζίδης 1987)

Προσφορά της Νοσηλευτικής

Μαρτυρία του ιατρού **Μαρίνου Γερουλάνου**: *«…Ιδιαιτέρως τονίζω την άρτιαν εγκατάστασιν των προσκαίρων στρατιωτικών νοσοκομείων. Υλικόν υπήρχεν άφθονον ή διατίθεντο τα απαιτούμενα χρηματικά ποσά αμέσως δια την κάλυψιν πάσας ανάγκης. Η υψηλής στάθμης νοσηλεία, η καθαριότης, η τάξις, η τέλεια λειτουργία τούτων οφείλεται κατά μέγιστον μέρος και εις τας προϊσταμένας και αδελφάς νοσοκόμους του Ε.Ε.Σ. …».*

Προσφορά της Νοσηλευτικής

Έκθεση του γενικού αρχίατρου **Επαμεινώνδα Γκινάκα**: *«…Αδελφαί Νοσοκόμοι προήρχοντο κατά το πλείστον εκ του Σώματος του Ερυθρού Σταυρού, τοποθετήσαι εις τη ζώνην των πρόσω τη επιμόνω αιτήσει των, με εξαιρετικήν απόδοσιν και υποδειγματικήν ψυχικήν αντοχήν… Αι δυσχέρειαι της Υγειονομικής Υπηρεσίας κατέστησαν έτι μεγαλύτεραι με τον βομβαρδισμόν και την αχρήστευσιν του 2ου Στρατιωτικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων, διότι μεταξύ του προσωπικού και των νοσηλευόμενων υπήρξαν πεντήκοντα περίπου νεκροί και τραυματίαι, στους οποίους συμπεριελαμβάνετο η Διευθύνουσα αδελφή του Ε.Ε.Σ. Παρασκευοπούλου, η Διπλωματούχος Προϊσταμένη του Ε.Ε.Σ. Γιουλούντα, αι Εθελόντριαι αδελφαί του Ε.Ε.Σ. Κυριακού, Μητροπούλου, Καλογερίδου και άλλες …».*

Ἡ συμβολὴ τῶν Ἀδελφῶν Νοσοκόμων εἰς τὴν ἐποποιΐαν τοῦ 1940

ΕΛΕΝΗ ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΟΥ

ΕΛΕΝΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΟΥΚΙΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΓΙΟΥΛΟΥΝΤΑ

ΕΛΕΝΗ ΥΣΑΛΗ

ΕΛΕΝΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Γυναῖκες ποὺ ἔδωσαν τὴν ζωήν των

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΕΥΦΡΑΙΜΙΔΟΥ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΟΡΥΦΑΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ Ἢ ΤΑ ΠΛΩΤΑ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ

Τὸ διηγηματάκι ποὺ θὰ διαβάσετε μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς τὶς ἱστορίες ποὺ γράφτηκαν στὴν ἐποποιΐα τοῦ 1940 ἀπὸ τὶς Ἑλληνίδες ποὺ ἀκολούθησαν μὲ τὸν ἀνδρισμὸ τὸν ἀδελφικὸ τὸν ἀγωνιστὴ τὸν ἀνδρεῖο τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου. Μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς ποὺ δὲν πρόλαβε ὁ ἱστορικὸς νὰ τὶς καταγράψῃ στὶς σελίδες τοῦ ἔνδοξου ἔπους. Ἀλλὰ ποὺ ἔμειναν χαραγμένες στὴν καρδιὰ τοῦ λαοῦ μας καὶ θὰ μένουν ἀνεξίτηλες.

Ἔτσαμε τὸν Δεκέμβρη μιὰ ἀπὸ τὶς νύχτες τοῦ χιονιοῦ τὸν κρύο στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἑλλάδας. Ἀφοῦ τὰ ἀντιλαλήσαμε — γράφτηκε στὶς σελίδες τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδας. Ἀφοῦ τὰ ἀγκάλιασε ὁ χιονισμένος Ἔλατος τῆς Ἀλβανίας. Ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔνα τετράστιχο ἀπὸ τὸν Ἄγγελο Σικελιανὸ ἔγραψε μὲ ἀνεξίτηλα γράμματα τὸν μεγαλεῖο τῆς γυναικείας προσφορᾶς στὸν ἀγῶνα.

Καὶ ξαφνικὰ διαπιστώσαμε ὅτι μᾶς τὰ κατάφερε ὁλόκληρο δίκτυο ἀδελφῶν ποὺ ἀνάπτυσσε ἡ Ἑλληνικὴ Ἀδελφὴ τὸν ὁποῖο ἔχουμε τὴν τιμὴ νὰ εἴμαστε μέλη ἐμεῖς οἱ ἴδιες. Τὸ ἴδιο σῶμα τοῦ Ἐ.Ε.Σ. ποὺ ἔχει ἀναπτύξει τὴν ἀδελφικὴ — κάτω ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου — καὶ τὴν ἀρχηγία τῆς Ἀλίκης — τὴν πρωτοβουλία.

Ἀκούσαμε ὅτι τὸν ἀλλοτινὸ χῶρο τῶν ἀποστράτων, ποὺ ἔχει ἀναλάβει ἡ Ἀδελφὴ τὸν ἔχουν μετατρέψει σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὀργανωμένα νοσοκομεῖα τῆς πρωτεύουσας. Καὶ πήραμε τὸν δρόμο γιὰ νὰ τὸ ἐπισκεφθοῦμε.

Τὰ Πάσχα τοῦ 1941

Ἦταν Δευτέρα τὸ Πάσχα τοῦ 1941. Γιορτὴ τῆς Χριστιανικῆς Πίστης καὶ Ἀνάστασης! Στὰ Γιάννενα μᾶς φτάνουν τὰ τελευταῖα ἀκούσματα ἀπὸ ἐκεῖνο ἕνα τετράστιχο τοῦ Σολωμοῦ ἔτσαχε γιατὶ καὶ Ἀδελφὲς ἀγωνίζονται νὰ κάνουν τὸν τραυματία τὸν ἀρρωστο τὸν μισοπεθαμένο τὸν ἥρωα τὸν ἀδελφὸ τὸν ἀγωνιστὴ τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ νὰ ξαναβρεῖ τὴν ὑγεία του καὶ νὰ ξαναγυρίσῃ στὸ μέτωπο.

Ἔτσι ἡ Ἑλληνικὴ Ἀδελφὴ ἔγινε ἕνα μεγάλο νοσοκομεῖο ποὺ ἀπλώνεται σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὡς τὴν Κρήτη. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη ὡς τὴν Κέρκυρα. Ἀπὸ τὴν Πάτρα ὡς τὴν Κόρινθο. Ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ὡς τὴν Ἀλεξανδρούπολη. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ὡς τὴν Αὐστραλία. Ἀπὸ τὴν Ἀγγλία ὡς τὴν Γαλλία. Ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ ὡς τὴν Ἀσία. Ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ ὡς τὴν Δύση. Ἀπὸ τὸν Βορρᾶ ὡς τὸν Νότο. Ἀπὸ τὴν Ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα ὡς τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὡς τὴν Ἑλληνικὴ Διασπορά.

Ἕνα ἑλληνικὸ — πολεμικὸ μπαλκόνι τὸ ὁποῖο ἁπλώθηκε σὲ ὅλα τὰ μέτωπα τοῦ ἔπους. Ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔφτασε καὶ τὸ τελευταῖο μήνυμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους πρὶν ἀπὸ τὴν ὑποταγή.

Τὴν ὥρα ποὺ τὰ «Ἑλληνικὰ» εἶχαν ἀπὸ πάνω τους σταγὲς Πάτρας, ἕνα ἴτυ διπλὸ ἀεροπλάνο ποὺ τὸ βομβαρδίζει, οἱ ἀδελφὲς δὲν ξέρησαν νὰ συνεννοηθοῦν, ἔκαναν πρῶτα τὶς γιαγιοὺς τῶν τραυματιῶν γιὰ νὰ μποροῦν νὰ εἰσηθοῦν, τοὺς πέρασαν σωσίβια καὶ τελευταῖες αὐτὲς ἐγκατέλειψαν τὸ πλοῖο.

Στὸ Μεσολόγγι, τὸ «Ἄττικὸν», εἶχε πλησιάσει στὴν Τουρλίδα. Ἐκεῖ στὴν παραλία ἦταν σωροὶ ἀπὸ τοὺς σύμαχους μὲ τρόφιμα. Ὅταν ἔφθασαν οἱ ἐνδιάμεσες, ἡ κυβέρνησις διέταξε τὶς ἀδελφὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ πλοῖο καὶ νὰ σωθοῦν κάτω ἀπ' τοὺς βράχους! Μὲ ἰσχυρὲς ἀντιδράσεις! Ἔπρεπε νὰ μείνουν κοντὰ στοὺς τραυματίες καὶ μὲ τραγουδιὰ — καὶ γέλια νὰ τοὺς ἐμψυχώνουν ὡς τὴν τελευταία στιγμή. Ὁ ἀποχαιρετισμὸς ἦταν εἶκε σ' ἀσφυκτιώντας... τραυματίες. Οἱ ἀδελφὲς δοθήκαν ὅπλο τους καὶ τοὺς ἐνέδιδαν καὶ τὰ εἰς πρόκριτα.

Εἴκοσι κάτεργα ἀδελφὴ ταξίδια ἔκαμε τὸ «Ἄττικὸν» καὶ μετέφερε ἀνάμεσα χιλιάδες τραυματίες! Στὶς 11 Ἀπριλίου ξμείνησε ἀπὸ τὴν Κυβέλη, μετοφέρον τραυματίες τοῦ νοσοκομείου τῆς Δράμας.

Κοντὰ στὰ μετάγκατα ἦταν στὴν Κοφτρέσο. Τὰ φῶτα του ἦταν ὅλα ἀναμμένα. Καὶ στὸ κατώφλι ἀδιάκοπτος ἡ Ἐλπίδος ἔτσαν φῶς! Μὲ ὁ ἴσιοιλες ἐφόδις ἄδιαφόρησαν. Οἱ ἀδελφὲς ἔφθασαν τὰ πλοῖα καὶ τὸ ἐβάθισαν! Καὶ οἱ Ἀδελφὲς σταθήκαν κάτι ὅπλο στοὺς τραυματίες. Αὐτὲς τοὺς ἐκαβίβασαν στὶς βάρκες καὶ μπῆκαν τελευταῖες οἱ ἴδιες.

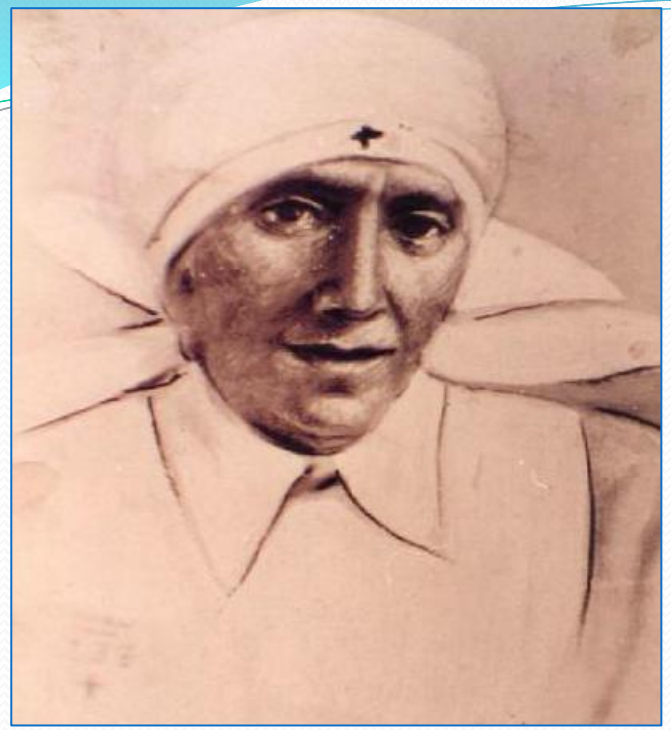
Σὲ μιὰ βάρκα ἦταν καὶ ἡ Ἀντωνία Ἐφραιμίδου ἐθελοντὴς ἀδελφὴ τοῦ Ἐ.Ε.Σ. ἀπὸ τὴν Δράμα. Μὲ ἡ βάρκα ἦταν παραφορτωμένη καὶ τὰ κύματα τὴν ἐκόλυπταν. Ἡ Ἐφραιμίδου μαζὶ μὲ τὸν καθηγητὴ κ. Ἕνα γιατρὸ ἔπεσαν στὴ θάλασσα! Ὅταν ἔφθασαν στὴν ξηρὰ οἱ ναυαγοὶ καὶ μετρήθηκαν ἔλειπαν 22! Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἡ Ἐφραιμίδου, ὁ γιατρὸς καὶ ἡ ἡρωικὴ καθηγήτρια.

Αἰωνία τους ἡ μνήμη! Ἡ Ποτγὶ τοὺς εὐγνωμοσύνη.

Α.

Στὰ πλωτὰ νοσοκομεῖα

Καὶ στὰ πλωτὰ νοσοκομεῖα πάλι ἡ Ἑλληνίδα ἀδελφὴ ἔξρασε, ὁγόμνησε ἀνεξάντλητα ἔδειξε ὅλη της ἐξαιρετικὴ γεῖλη, γάλδεια πνεύματος καὶ μετανοῦ τὸν τραυματισμένων ταλαιπωρῶν. Ὅλα τὰ νοσοκομεῖα αὐτὰ εἶχαν γιὰ σῆμα τους, τὸν Ἐρυθρὸ Σταυρό. Καὶ ἄλλο δίχτη ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ.

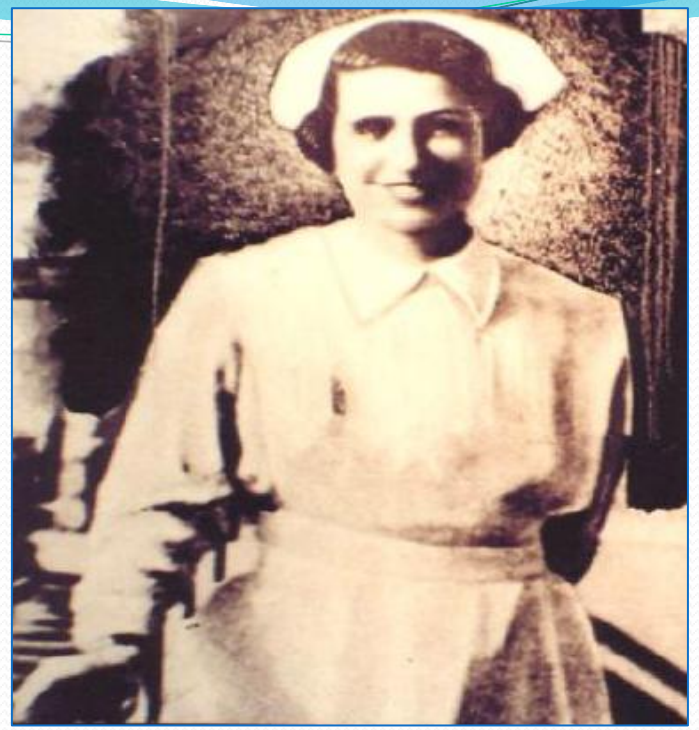
ΙΟΥΛΙΑ ΑΝΔΡΕΑΔΗ

Διευθύνουσα του Στρατιωτικού νοσοκομείου «Χατζηκώστα» των Ιωαννίνων.
(ετών **57**)

ΕΛΕΝΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

Διευθύνουσα του Τμήματος νοσοκόμων του Ε.Ε.Σ. Κάτοχος του μεταλλίου «Florence Nightingale».
(ετών **57**)

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΓΙΟΥΛΟΥΝΤΑ

Διευθύνουσα του 2ου Στρατιωτικού νοσοκομείου Ιωαννίνων.
(ετών **30**)

ΕΛΕΝΗ ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΟΥ

Απόφοιτος Σχολής αδελφών νοσοκόμων του Ε.Ε.Σ.
(ετών **20**)

ΛΟΥΚΙΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ

Εθελόντρια αδελφή Ε.Ε.Σ.
(ετών **35**)

ΕΛΕΝΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Εθελόντρια αδελφή Ε.Ε.Σ.
(ετών **30**)

ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΛΛΗ

Δόκιμη διαιτολόγος, αδελφή Ε.Ε.Σ.

(ετών **60**)

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΕΥΦΡΑΙΜΙΔΟΥ

Εθελόντρια αδελφή Ε.Ε.Σ. Τμήματος Δράμας

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΡΑΣΣΑ

Εθελόντρια αδελφή Ε.Ε.Σ. Τμήματος Καβάλας.

(ετών **30**)

ΚΑΙΤΗ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ

Εθελόντρια αδελφή Ε.Ε.Σ.
Τμήματος Καβάλας.
(ετών **26**)

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΛΕΚΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΖΟΥΡΙΔΟΥ

ΑΝΝΑ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ

Προσφορά της Νοσηλευτικής

- Στις 6 Απριλίου του **1941**, οι Γερμανοί εισέβαλαν στην Ελλάδα. Οι αδελφές νοσοκόμες έπρεπε να συμβάλλουν στην επιστροφή των τραυματιών στα σπίτια τους και να περιθάλψουν τους ασθενείς, τους οποίους οι Γερμανοί και Ιταλοί απομάκρυναν από τα νοσοκομεία για να τοποθετήσουν τους δικούς τους τραυματίες. Οι αδελφές νοσοκόμες δεν φοβήθηκαν τους Γερμανούς εισβολείς και στέκονταν με θάρρος δίπλα στους ασθενείς τους.

Προσφορά της Νοσηλευτικής

Ανώνυμη μαρτυρία: *«… Δε δειλιάζουν να μιλήσουν άσχημα και έντονα στους Ιταλούς και Γερμανούς για τις κτηνώδεις και παρανοϊκές διαταγές τους σχετικά με τις εκκενώσεις των νοσοκομείων, προκειμένου να υπερασπιστούν τους τραυματίες ασθενείς τους… Ντροπιάζουν τους εχθρούς με τη στάση τους, αναγκάζοντάς τους να τις σεβαστούν, όπως μαρτυρεί και η ακόλουθη σκηνή: Βγήκε από τον 5ο θάλαμο του Στρατιωτικού Νοσοκομείου και έκλεισε πίσω της αθόρυβα την πόρτα, με τη συναίσθηση πως έκλεισε ένα μεγάλο κεφάλαιο της έως τότε ζωής της. Στην έξοδο του νοσοκομείου ήταν συγκεντρωμένοι πολλοί Ιταλοί. Όλοι παραμέρισαν για να περάσει. Και ο τελευταίος αξιωματικός τη χαιρέτησε στρατιωτικά και έκλεισε πίσω της τη μεγάλη σιδερένια πόρτα…».*

«…Κοιτάζω αυτές τις γυναίκες με τις λευκές ποδιές, που περπατούν αθόρυβα στους διαδρόμους των νοσοκομείων. Δεν έχουν ηλικία, δεν έχουν κούραση. Έχουν μόνο μάτια γεμάτα φως και χέρια που απαλύνουν τον πόνο. Στο πρόσωπό τους καθρεφτίζεται ολόκληρη η Ελλάδα που αγωνίζεται, που δεν λυγίζει, που προσφέρει χωρίς να ζητά τίποτα σε αντάλλαγμα. Είναι οι σιωπηλοί άγγελοι ενός μεγάλου έπους.»

Ιωάννα Τσάτσου (από το ιστορικό της ημερολόγιο *«Φύλλα Κατοχής»*)

«…Στο πλαίσιο των αξιών του ηρωισμού περιλαμβάνονται η ευθύνη, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η θυσία, η πίστη και η αγάπη. Ο ηρωισμός εμπνέεται από τις υψηλές αξίες της ζωής. Χωρίς ηρωισμό και ενθουσιασμό δεν είναι δυνατή η παροχή υψηλής ποιότητας νοσηλεία… Η θυσία αποτελεί βασική αξία της νοσηλευτικής. Η νοσηλευτική έχει τις ρίζες της στις ανάγκες της ανθρωπότητας και θεμελιώνεται στο ιδεώδες της διακονίας»

Βασιλική Α. Λανάρα (από τη διδακτορική της διατριβή *«Ηρωισμός και Νοσηλευτική: Φιλοσοφική διάσταση»*, 1977)

Βιβλιογραφικές πηγές

- Αλεξάνδρα Δημητριάδου-Παντέκα. Η Νοσηλευτική στην Ελλάδα από την Αρχαιότητα μέχρι το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μία πιλοτική μελέτη. Το Βήμα του Ασκληπιού 2005, 4(1): 16-24.
- Αρχείο Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού (https://youtu.be/AhV6n2MdwPc?si=JvC1XgVYtzQIR633)
- Βραχνή Ελένη. Η συμβολή της Νοσηλευτικής στο έπος του 1940. Πτυχιακή εργασία. ΑΤΕΙ Πάτρας, Τμήμα Νοσηλευτικής, 2007.
- Διαμαντής Αριστείδης. Επιτομή Ιστορίας της Στρατιωτικής Ιατρικής και Νοσηλευτικής στην Ελλάδα. Έκδοση Α'. Εκδόσεις Lege Artis. Αθήνα, 2004.
- Ελευθερίου-Καραϊωσηφίδου Μαρία. Η δράσις των Ελληνίδων Αδελφών κατά την περίοδον του Ελληνο - Ιταλικού πολέμου. Νοσηλευτική 1991, 30: 94-95.
- Λανάρα Α. Βασιλική. Ηρωισμός και Νοσηλευτική: Φιλοσοφική διάσταση. Διδακτορική Διατριβή, 1977.
- Νικόλτσιος Β., Τρομπούκης Κ. Η Υγειονομική Υπηρεσία του Ελληνικού στρατού κατά την περίοδο 1940-1944. Η συμβολή της Υγειονομικής Υπηρεσίας των Ενόπλων Δυνάμεων στην εποποιία 1940-1944. Έκδοση Α', Θεσσαλονίκη 2000.
- Πανταζίδης Ξενοφών. Η ιστορία του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Τόμος Α', έκδοση Α'. Εκδόσεις Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Αθήνα, 1987.

Σας ευχαριστώ …

